

установ виконання покарань у соціально-правовому вимірі має розглядатися як один із ключових напрямів державної політики у сфері кримінальної юстиції. Запропонований підхід характеризується новизною, оскільки передбачає розуміння ресоціалізації як системного та безперервного процесу, забезпеченого діяльністю відповідних інституцій і врегульованого комплексом правових норм із належною міжвідомчою взаємодією. Упровадження такої моделі здатне сприяти скороченню повторної злочинності, підвищенню результативності функціонування кримінально-виконавчої системи, а також посиленню реалізації принципів гуманізму та верховенства права.

1. Джу́жа О. М. Кримінально-виконавче право України : підручник. Київ : Атіка, 2018. 496 с.
2. Трубников В. М. Соціально-правові засади ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі. Вісник Національної академії правових наук України. 2019. № 3. С. 112–120.
3. Шкута О. О. Пробація як інструмент постпенітенціарної ресоціалізації в Україні : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 214 с.

Світлана КОРОГОД

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
(м. Дніпро, Україна),
доктор філософії в галузі права

Віталій КОРОГОД

старший оперуповноважений
в особливо важливих справах
Управління міграційної поліції
ГУНП в Дніпропетровській області
(м. Дніпро, Україна)

КРИМІНОЛОГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Експлуатація людини як соціально-правовий феномен характеризується історичною змінністю форм за збереження незмінної сутності – використання людини як джерела отримання вигоди. Трансформація економічних моделей і міжнародного правопорядку зумовила перехід від легалізованого рабства до криміналізованих форм торгівлі людьми у XX–XXI століттях, що свідчить про еволюційну мінливість цього злочину.

Повномасштабна збройна агресія проти України сформувала новий криміногенний контекст, у межах якого відбувається не лише зростання ризиків торгівлі людьми, а й трансформація її кримінологічних характеристик. Масове переміщення населення, руйнування економіки та окупація окремих територій підвищують рівень віктимізації та змінюють механізми реалізації експлуатаційних практик.

У зв'язку з цим постає питання: чи є сучасні прояви торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту модифікацією традиційної моделі складу злочину, чи формуванням воєнно-детермінованої його різновидності зі специфічними способами вчинення та особливостями кримінально-правової кваліфікації.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», торгівля людьми визначається як здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації із застосуванням обману, уразливого стану, насильства чи інших форм примусу, що визнаються злочином відповідно до Кримінального кодексу України [1]. Незважаючи на нормативну визначеність, у науковій доктрині відсутній єдиний підхід до розуміння змісту та структури цього злочину, що зумовлює необхідність подальшого теоретичного аналізу його кримінологічних ознак у сучасних умовах.

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України кримінологічний профіль торгівлі людьми набув якісно нових рис, що свідчить про системну еволюцію цього феномену під впливом воєнних детермінант. Йдеться не лише про зростання ризиків, а про трансформацію структурних елементів злочинної діяльності, механізмів залучення

потерпілих, форм експлуатації та моделей організованості.

Війна істотно розширила коло віктимогенних груп. Масове переміщення населення, руйнування економічної інфраструктури та розрив соціальних зв'язків сформували нові осередки підвищеної уразливості. Особи, які втратили житло й доходи, опинилися у залежності від сторонньої допомоги, що активно використовується злочинними мережами. Таким чином, воєнний контекст виступає потужним криміногенним каталізатором.

Водночас відбулася диверсифікація форм експлуатації з акцентом на воєнно-обумовлені практики: примусове залучення до воєнних формувань або допоміжних робіт для окупаційних структур, використання дітей у збройному протистоянні, примусова праця в умовах окупації чи на території держави-агресора. Такі прояви поєднують ознаки торгівлі людьми та міжнародних злочинів, що потребує комплексної кваліфікації й міжгалузевго підходу до розслідування.

Фіксується також підвищення організованості й адаптивності злочинних мереж. Використовуючи дезорганізацію контролю на окремих територіях і перевантаженість правоохоронної системи, вони впроваджують нові схеми вербування під прикриттям гуманітарної допомоги чи працевлаштування за кордоном. Актуалізуються транскордонні канали переміщення потерпілих, що потребує посилення міжнародної координації.

Окремої уваги заслуговує цифровізація злочинної діяльності: поєднання традиційних методів примусу з онлайн-вербуванням, використанням закритих каналів комунікації, анонімних платформ і криптовалют. Це ускладнює виявлення злочинів та розширює географію експлуатації.

Отже, сучасна кримінологічна характеристика торгівлі людьми в умовах війни визначається поєднанням воєнних, соціально-економічних та цифрових чинників, що формують нову модель злочинної діяльності – більш мобільну, транснаціональну та латентну. Відповіддю держави має стати не лише адаптація правозастосовної практики, а й інтеграція зусиль у сфері міжнародного співробітництва, удосконалення механізмів захисту внутрішньо переміщених осіб і біженців, а також формування спеціалізованих стратегій протидії торгівлі людьми в умовах воєнного стану.

Протидія торгівлі людьми в Україні здійснюється на основі розвинутої нормативно-правової бази, що включає як національні, так і міжнародні акти. Серед ключових міжнародних документів – Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Палермська конвенція), ратифікований Україною та імplementований у національне законодавство. Ці акти визначають основні юридичні стандарти протидії та співробітництва у сфері боротьби з торгівлею людьми. На національному рівні ключову роль відіграє Закон України “Про протидію торгівлі людьми”, який встановлює засади державної політики, механізми встановлення статусу постраждалих та порядок надання допомоги. Цей закон є базисом для реалізації міжнародних зобов'язань України [2]. Йому відповідають численні підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів про затвердження порядків встановлення статусу постраждалого, виплати допомоги, взаємодії суб'єктів протидії, що формують міжвідомчу систему реагування. Ці документи забезпечують реалізацію стандартів допомоги, захисту та реінтеграції осіб, які пережили торгівлю людьми [3].

Координація міжнародної співпраці здійснюється через участь України у механізмах Ради Європи, зокрема шляхом взаємодії з Групою експертів Ради Європи з питань боротьби з торгівлею людьми (GRETA), яка оцінює виконання Україною Конвенції Ради Європи про заходи протидії торгівлі людьми. За результатами нещодавнього звіту GRETA, Україні надано конкретні рекомендації щодо посилення захисту постраждалих, зокрема створення систем компенсацій та забезпечення особливих гарантій для дітей під час судових процесів [3]. Це свідчить про ефективний механізм міжнародного моніторингу та зворотного зв'язку.

Практична реалізація міжнародного співробітництва включає як правоохоронні, так і соціальні компоненти. Так, Національна поліція України через Департамент міграційної поліції співпрацює з міжнародними структурами – з Європолем, Інтерполом, Frontex та неурядовими партнерами – для виявлення та розслідування транснаціональних схем торгівлі людьми, що значною мірою активізувалися з початком повномасштабної війни [4]. Зокрема, у 2024 році міграційна поліція виявила понад 300 фактів торгівлі людьми та нейтралізувала організовані групи злочинців, що свідчить про оперативну ефективність цих форм співпраці.

Важливим елементом міжнародної взаємодії є партнерства із спеціалізованими міжнародними організаціями. Так, International Justice Mission підписала Меморандум про

співробітництво з Національною поліцією України, спрямований на спільну протидію торгівлі людьми, захист постраждалих від експлуатації, зокрема дітей, та обмін методиками виявлення та документування злочинів. За підтримки цієї організації реалізуються проєкти, спрямовані на підтримку українських біженців у країнах ЄС, що опинилися у ситуації ризику потрапляння в торгівлю людьми, зокрема у Румунії та Болгарії [5].

Міністерство соціальної політики України також активно розвиває міжнародні контакти, зокрема в межах співпраці з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі, що спрямована на аналіз ризиків, пов'язаних із поверненням українців після завершення тимчасового захисту у країнах ЄС, та на розбудову механізмів захисту постраждалих під час таких трансформаційних процесів.

Україною реалізована Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року. Водночас розроблено проєкт Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року, зміст якої акцентує увагу на: превенції нових форм експлуатації, що виникли внаслідок збройної агресії (зокрема примусового залучення до злочинної діяльності та збройних конфліктів); цифровізації протидії, а саме боротьбі з вербуванням через соціальні мережі та месенджери; удосконаленні механізму ідентифікації постраждалих осіб та забезпеченні їх комплексної реінтеграції згідно зі стандартами ЄС; посиленні міжнародної координації для переслідування трансграничних злочинних угруповань.

Проведений аналіз засвідчує, що повномасштабна збройна агресія проти України не лише підвищила рівень віктимізації населення, а й зумовила формування воєнно-детермінованої моделі торгівлі людьми, яка характеризується транснаціональністю, цифровізацією способів вербування, диверсифікацією форм експлуатації та ускладненням кримінально-правової кваліфікації.

Сучасна протидія цьому злочину вимагає інтеграції кримінально-правових, соціальних та міжнародно-коопераційних механізмів, що реалізуються через імплементацію міжнародних стандартів, участь України у моніторингових механізмах Ради Європи, співпрацю з європейськими правоохоронними структурами та розбудову національних програм до 2030 року.

Отже, торгівля людьми в умовах війни постає не як ізольоване кримінальне явище, а як комплексна безпекова проблема, що потребує міждисциплінарного та міждержавного реагування.

1. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.

2. Оновні нормативно-правові документи в міжнародному та українському законодавстві щодо протидії торгівлі людьми. URL: https://dp.dsp.gov.ua/novyny/osnovni-normatyvno-pravovi-dokumenty-v-mizhnarodnomu-ta-ukrainskomu-zakonodavstvi-shchodo-protydii-torhivli-liudmy/?utm_source=chatgpt.com.

3. Україна отримала нові рекомендації GRETA щодо захисту постраждалих від торгівлі людьми. URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/ukrayina-otrymala-novi-rekomendatsiyi-greta-shchodo-zakhystu-postrazhdalikh-vid-torhivli-lyudmy/?utm_source=chatgpt.com.

4. Нацполіція у співпраці з іноземними партнерами протидіє торгівлі людьми: як звернутись по допомогу URL: https://npu.gov.ua/news/natspolitsiia-u-spivpratsi-z-inozemnymy-partneramy-protydiie-torhivli-liudmy-iak-zvernutys-po-dopomohu/?utm_source=chatgpt.com.

5. IJM Signs Memorandum of Cooperation with the National Police of Ukraine. URL: https://www.ijm.org/news/ijm-signs-memorandum-of-cooperation-with-the-national-police-of-ukraine/?utm_source=chatgpt.com.